

әдебий характер - идеологиялық кубылыс, ол жазыушының фантазиясынан дәретиледи хәм характер аркалы турмысты изертлеу, оны бақалау ҳақында образлы көз-қарас сәўлеленеди.

Әдебияттың миллий өзгешелигин белгилеу қахарманның индивидуаль характеры аркалы шешиледі, ақыры әдебияттың бас предмети адам, ал хәр бир халық әдебиятының өзіншелиги, сол сүўретлеп отырған адамның өзіншелиги болып табылады.

Т.Қайыпбергеновтың прозасындағы дәретилген хәр бир қахарман «Қарақалпақ қызы»ндағы Жумагүл, «Қарақалпақ дәстаны» трилогиясындағы Маман бий, Айдос баба, Ерназар алакөз, Қумар аналық - булар бизиң миллий әдебиятымыздағы миллеттиң руўый дүньясындағы бар мәртлик, садықлық, қайсарлық, халықтың миллий ғәрезсизлиги ушын өз жанын аямаған гүресшәңлик - булар қарақалпақ халқы ўқиллерине тән миллий характерлер болып табылады.

Жазыушы Т.Қайыпбергеновтың XX-XXI әсир қарақалпақ прозасына алып келген және бир дәретіўшилик өзгешелиги - оның философиялық характердеги көркем сөз дәретпелери: «Қарақалпақнама», «Қарақалпақтың өз қалпағы менен сырласуы», «Қалбимниң камусы», «О дүньядағы атама хатлар», «Түркийнама», «Қарақалпақпан. Тәўекелшимен». Егерде, дүнья халықлар әдебияты контексти менен салыстырып дыққат аўдарғанда, француз жазыушысы Мишель де Монтеньниң «Опыт» («Тәжирибелер»), рус жазыушылары Герцен, Л.Н.Толстой, өзбек халқының атаклы шайыр хәм жазыушысы Захириддин Мухаммед Бабурдың мемуар хәм эссе формасындағы шығармалары менен типологиялық аспектте изертлеўге болады.

Әдебият теориясынан мәлим болғанындай, көркем шығарманың атамасы жазыушының айтажақ идеясын аңлатады. Жазыушының «Көздің қарашығы» романының атамасы

Әдебиятлар

1. Алламбергенов К. Кең дүньяға кушақ ашқан жазыушы. -Нөкис: «Қарақалпақстан», 2018.
2. Алламбергенов К., Оразымбетов Қ., Пахратдинов Ә., Бекбергенова М. XX әсир қарақалпақ әдебияты тарихы. - Ташкент: «Сано-стандарт», 2018.
3. Қайыпбергенов Т. Шығармалары. V-томлық. -Нөкис: «Қарақалпақстан», 1979, 1980.
4. Ломунова М. Тайна древней степи. -Нөкис: «Билим», 2007.
5. Нурмухамедов М.К. Шығармалары II том. -Нөкис: «Қарақалпақстан», 1985.
6. Словарь литературоведческих терминов. -Москва: 1974.
7. Султанов К. Т.Қайыпбергеновтың прозасы. -Нөкис: «Қарақалпақстан», 1979.

Ушбу мақолада Ўзбекистон ва Қарақалпақистон халқ ёзувчиси, XX аср қарақалпақ прозасининг етакчи прозасиги Т.Қайыпбергенов ижодида инсон образининг яратилиши, инсонларға хос одамийлик, оқ кўнгиллик, халоллик, яхшилик ва ёмонлик, инсон оламининг кенглиги ва торлиги тасвирланиши таҳлил қилинган.

РЕЗЮМЕ

РЕЗЮМЕ

В статье изучаются вопросы создания образа личности в творчестве народного писателя Узбекистана и Каракалпакстана ведущего прозаика каракалпакской прозы XX века Т.Кайыпбергенова. Анализируются такие качества как человечность, чистота души, правдивость, честность, добро и зло, широта внутреннего мира, а также узость человеческого взгляда в некоторых понятиях.

SUMMARY

The article is devoted to the study of creating a person's image in the creative work of the people's writer of Uzbekistan and Karakalpakstan, the great writer of the XX th century Karakalpak prose T.Kayipbergenov. There have been analysed such qualities as humanity, purity of soul, truthfulness, honesty, good and evil, the broadness of the inner world of a person, as well as the narrowness of the human look in some concepts.

И.ЮСУПОВ ПОЭМАЛАРЫНДА МЕТОНИМИЯЛАРДЫҢ ҚОЛЛАНЫЛЫҒЫ

Д.К.Ержанова – докторант

Бердақ атындағы Қарақалпақ мәмлөкетлик университети

Таянч сўзлар: каракалпақ тили, поэма, И.Юсупов, метонимия.

Ключевые слова: каракалпакский язык, поэмы, И.Юсупов, метонимия.

Key words: Karakalpak language, poem, I.Yusupov, metonymy.

И.Юсупов хәзирги қарақалпақ поэзиясының раўажланыўына хәм оның жаңа шыңларға көтерилюине өз шығармалары менен үлкен үлес косты. И.Юсуповтың шығармаларын оқып қарағанымызда өткір образлы, терең идеялы екенін көреміз. Ол хәр бир шығармасында сүўретленген ўақыяны, кубылысты оқыўшының ядында қалдырыў ушын образлы қатарлар менен шебер сүўретлеген.

Метонимиялық усыл аркалы сөз мәнисиниң аўысыўы хәзирги қарақалпақ тилиниң лексикологиясында сөздің көп мәнилигин байытуўдың ең әҳмийетли дереклериниң бири болып табылады. Бул усыл аркалы пайда болған мәни тек аўысқан мәни ғана болып қоймастан, соның менен бирге, көбинесе образлы да мәни болып келеди. Метонимия да, метафора усап, көркем шығармаларда көркем сүўретлеудің белгилі кураллары сыпатында хызмет етеди. Сонлықтан көркем сөз шебери метонимия аркалы аўысқан мәнили

да оның айтажақ ой-пикиринен ғәрезли келип шыққан. Бул романда «Пәк хўждан-әлеминиң көзқарашығы, әлемниң көзқарашығын қорғаў хәр бир инсанның парызы хәм қарызы» деген қатарлар автордың «Көздің қарашығы» романының идеялық мазмұнын ашып береді. [2: 185] Соның менен бирге, жазыушы Т.Қайыпбергеновтың улыўма барлық дәретпелериндеги жазыушылық инсанийлық кредосын аңлатады. Яғный, инсан хәмме ўақыт хўжданның пәклигин сақлап жасаў керек.

Төлепберген Қайыпбергеновтың «Қарақалпақпан. Тәўекелшимен» дәретпесиниң пайда болыўы жазыушы дәретіўшилигиниң эволюциялық өсиў жолы менен байланысly. Дәслеп киши формадағы гүрринлерден баслап лирико-психологиялық повестьлерге, оннан кейин ири көлемдеги роман-дилогия, трилогиялардың жазылыўы автордың көркем ойының, жазыушылық көзқарасының толысып тереңлесиўине, оның дәретіўшилигинде жаңа-жанрлық хәм стильлик өзгешеликлердің раўажланыўына алып келди. Жазыушы өзиниң әдебий-эстетикалық көзқарасына сай қарақалпақ прозасына жаңа формалар да алып келди: эссе, интервью, гүрринлесиў, ядқа түсириў хәм т.б.

Жазыушы Т.Қайыпбергенов повесть хәм романларында қарақалпақ халқының миллий өзгешелигин ири образларда дәреткен болса, соңғы жыллардағы дәстүрий емес жаңа формалық шығармаларында да халықтың хадал перзенти сыпатында миллеттиң уллылығын көрсетпекши болды. Соның ушын да ол кейинги дәретпелеринде қарақалпақты «хеш нәрседен тайсалмайтуғын, қорықпайтуғын, батыр»-тәўекелши деп көрсетти. [2: 535]

Т.Қайыпбергенов XX әсир қарақалпақ прозасы тарихында эссе, интервью, ядқа түсириў сыяқлы көркем сөз формаларының да тийкарын салыўшы сыпатында тән алынды.

сөзлерден жийи пайдаланады, сол аркалы стильлик өзгешеликтерди, образлылықты, мәни өткірлигин дәретип отырады.

Метонимия И.Юсупов поэмаларында стильлик мақсетлерде кең қолланылған.

Еки жүк машина сергиздан болды,

Үргин ақ пердесин тутты алдынан.

Жүрис жүрис емес мысал ойындай,

Арқанда ес-түссиз жас геўде жатыр.

Химия тилсимлерин келтирип тилге,

Хәр куняға кирип қазан қайнатар.

Қандай хәзлик! Кеңлик, күн, таза хаўа,

Сәлем, романтиклер, самалдай еркин,

Сырттан қарағанда усылай, аўа,

Азлап прозасы бар шығар лекин.

Бахәр булты жуўып даланың кирип,

Шөплер көгергенде далада жүрсем.

Күдиретли көк стихия ойнағы,

Адам хұкимінде ағар бул жерден.

Шайырдың «Дала әрманы» поэмасынан келтірілген бул мысаллардағы *ақ перде* сөзі «қар», *жас геүде* сөзі «жас адам», *қазан қайнаттар* сөзі «ауқат писиреди», *бақар булты жууып* сөзі «бақар жауыны жауып», *көк стихия* сөзі «тәбиғий зат» деген мәнилерде образлы қолланылған.

Метонимия қандай да бір предметтің ямаса кубылыстың белгилері, сапасы хәм т.б. аумақтырылып қолланылыуы нәтижесінде жасалады [1:79]. Мәселен,

Бунның бәри Уатан келешек ғамы,

Екенин ойсызлар қаяқтан билсин.

Лекин билгилер де адасар гей ұакта,

Өзи билерменлик қылған гезинде.

Еки күн жетелеп сынығы – сауы,

Бүгін арқалап жүр азаннан бери.

Бир тозыу билмес дослық кеуиллер,

Сулуы, сүй сен мени, – дейди сол *хауаз* («Дала әрманы»).

Бул мысаллардағы *ойсызлар*, *билгилер*, *сынығы-сауы*, *кеуиллер*, *хауаз* деген сөзлер адамның белгилерине, хәр-кетлерине байланыссы дөреген метонимиялар болып есап-ланады.

И.Юсупов – өзинің жекке шайырлық стили менен та-нылған көркем сөз зергері. Бул оның метонимиядан пайдала-нуы шеберлигинде де анық көрінеді. Метонимия шайырдың лирикасының көркемлік қунының артыуына тийкар болып, оған кем сөзлі, терең мәнилі образлылық қосқан. Мәселен,

Тарихшыға пал аштырып,

Әйемгеме тарыспайман («Қарақалпақ хакқында сөз»).

Шайыр жүдә әпиұайылық пенен образлылық дөреткен, яғнай *әйемге* сөзі арқалы халықтың өтмиші, пүтін бир тарихый дәуір хакқында көркем пикир билдирген.

Айтпаса да билдим, не болған халы,

Қамыслықтан шығып қам семиз сары,

Көл бойыда оны усап алыпты,

Кийими жыртылған, кеулі жаралы («Бүлбил уясы»).

Ашылды да кирди бирей – шоқ сақал,

Күлди жыртықшы дауыс пенен қарқылдап.

Көргенде қыз «шоқша сақал» сарыны,

«Әмет» - деди, бир көргеннен таныды («Жолдас муғал-лим»).

Бул мысалларда *сары* сөзі метонимия хызметінде келип, пикир қысқа хәм қосымша эмоционал-экспрессивлік бояулар менен билдирілген. Бул жерде пикир ийесинің субъектив қатнасы «жеркенуі», «жаман көріуі» мәнилері арқалы айқын сезиледи. Бунда унамсыз образ оның жекке бир белгиси арқалы ашып берілген. Олардағы *қам семиз*, *шоқша сақал* компонентлери де сол образлардың унамсыз тәрәпин толық ашыу үшін пайдаланып, *сары* сөзі менен бирликте тәсирликти күшейтип турыпты. *Қам семиз сары* урыс ұактында ауылдағы хаял-қызларға «Бүлбил уясы» поэма-сындағы персонаж өзинің харам ойын әмелге асыруыға хәр-кет еткен – «семиз аулатком», «қам семиз бегимди» көрсетсе, «шоқша сақал», «шоқ сақал сары» «Жолдас муғаллим» шығармасындағы халықтың душпаны Әмет образын сәуле-лендирип тур.

И.Юсупов лирикалық қахарманлардың кеширмелерин, рухый жағдайын, тәсиршенлигин, хәр түрлі жағдайлардағы өзгерислерин ауыспалы мәнилердегі сөзлерден пайдаланып, образлылықты, эстетикалық тәсирликти жүзеге шығара алған. Мәселен,

Қызыл пайда болды қыздың түсинде,

Сөйлер лекин, сыр бермеген пишинде («Жолдас муғал-лим»).

Алдыңғы теримшилердің слётына баратырып, Урысайда баспашылардың қолына түскен Гүлжанды колхоз сақшысы Тилеп қутқарған, ол муғаллимди Гүлжанның күйеуін сораған ұакытта қыздың көриниси, рухый халаты *қызыл* сөзі арқалы сәулендирип, окказионал метонимия жасалған.

Шайыр өзинің поэмаларында метонимияларды жүдә ше-берлик пенен окказионал қолланып, предмет, кубылысларды сыпатлы белгилери менен көркем сүүретлеген.

Әбекең сау болсын, ур шапалақты,

Ал, мынау ким екен *жасыл қалпақлы* («Актрисаның ығбалы»).

Бул мысалдағы *жасыл қалпақлы* сөзі персонаждың сөй-леу тилинен берілген метонимия, ол адамды аңлатады.

И.Юсупов поэмаларында предметтің ямаса кубылыстың белгисин билдиретуғын метонимиялар тилге шырай

беретуғын, эмоционал-экспрессивлік бояу менен сүүретленип отыратуғын объектти және де тәсирли, образлы етип көрсетуғын бир усыл. Бунда шайырдың сөз хәм оның мәнилерин терең өзлестирип, оны жаңа мәнилик басқышларға көтерип байытқанын көриуге болады. Метонимия хаял-қызларға байланыссы усы дәстүрлик сүүретлеулерди шайыр новаторларша сыпатлау үшін метонимиялық усыл менен қолланған, оның гөззаллығын сүүретлеулерди өзгеше бир усылда әмелге асырып, поэзия тилинің көркемлік қунын күшейте алған. Метонимия еки предметтің өз ара ишки хәм сыртқы байланысларына қарай олардың ауыспалы мәниде биринчисинің орнына екінчисинің қолланылыуы. Демек, бунда предмет яки кубылыстың арасындағы байланыс тийка-рында бир предмет соның менен қатнасы екінши предмет пенен аталады. Нәтижеде бир предмет арқалы басқаша екінши предмет түсиниледи. Метонимия И.Юсуповтың «Жолдас муғаллим» поэмасында көркем сүүретлеудің белги-ли қуралы сыпатында үлкен роль атқарған. Мәселен,

Ағартуыдың туңғыш қарлығашларын!

Қыянетиш қыйсық тартар сазасын,

Иште отыр үн қатпастан *еки жан*,

Сауатлылар күнде өсип бармақта,

Белсендилер саны отызға жетти,

Шайтанларға сатып намыс-арым,

Нешиелердің өткен жаслық күнлери.

Тилимизде метонимияның көпшилик жағдайда атлық, келбетлик сөзлерден болатуғынлығы айтылады. Метоними-ялық кубылыс басқа сөз шақаптарына санлық, алмасық, рәуиш хәм фейиллерге де тән болып табылады [2]. И.Юсуповтың шығармаларында айғырым санлық сөзлер қасындағы сөз бенен бирге метонимия-лық мәниде қолланылған.

Бастан *бир тартарын* әкетти шешип («Дала әрман-лары»).

Сен *бир палапансаң*. Бираз жыл және («Актрисаның ығба-лы»).

Қанаты сынық *бир жалғыз газбан* («Бүлбил уясы»).

Сөйтип, бир қапесте *еки күс* («Қарақалпақ хакқында сөз»).

Жоқарыдағы мысаллардың биринчиси – «орамал» мәни-синде, қалғанлары «адам» мәнисинде жумсалған.

Шайыр «Жолдас муғаллим» поэмасында *арақ*, *шарап* сөзлерин төмендегіше қолланған.

Кел ишейик *қууаныштың шарабын!*

Ақты бурқып *ұакты-хошлық шарабы*,

Сууып кетти алдыңызда *«шайыңыз»...*

Бул сөзди шайыр басқа поэмаларында *қызыл*, *ақ*, *жауыз* суу сөзлери менен берген.

Хәм тартылды *қызылдан-ақтан* («Қарақалпақ хакқында сөз»).

Жүзимнің сол *жауыз сууы* («Тумарис»).

Шайыр ауызеки сөйлеу тилине тән метонимиялардан да жүдә шеберлик пенен пайдаланған.

Бара-бара *«нахән»* болды,

«Билезик» салып қолына,

Алып кетип атыр бәрін... («Мәмелек ой»).

Бул келтірилген мысалларда *нахән* сөзі «әмелдар» мәнисинде, *билезик* сөзі «кисен» мәнисинде жумсал-ған.

Шайыр «Бүлбил уясы» поэмасында *балам* сөзинің орны-на *кишкенеме* сөзин қолланып, образлы метонимия жасай алған.

Кижкенеме тийме, жаным суу пери!

Шайырдың «Актрисаның ығбалы» поэмасында «адам» мәнисинде жумсалған метонимиялар көп ушырасады.

Өйткени таныдым *гарры сагалды*.

Бизлермиз сол бағдың *туңғыш нәллери*.

Билдим мен-де сени, *тикенли гүниша*,

Жулып кетермен-ау тамырың менен.

Ол күн сен сыяқлы *жарғанатларды*,

Күйдиріп өлтиреді...

Хош хәзирше енди, *шириген түбир*.

Хай, шақына *сәлле ораған ешки*.

Билемен, сен сондай такаббыр *гүлсең*,

Қайда *бүлбил* болса, саған интизар.

Улыұма алғанда, И.Юсупов поэмаларында қарақалпақ ти-линің бай гәзийнеси болған тилдің көркемлеу қуралларынан шеберлик пенен пайдаланған. Солардан метонимияларды пайдалануыда халыққа кеңнен танымалы болған метонимия-лар менен бирге, жекке авторлық метонимияларды жаратыуда өзинің көркем сөз шеберлигинен усталық пенен пайдаланған.

Әдебиетлар

1. Бекбергенов А. Қарақалпақ тилинің стилистикасы. -Нөкис: «Қарақалпақстан», 1990.
2. Сувонова Р. Ўзбек тилида метонимия. -Тошкент: 2003.
3. Юсупова Б.И. Юсупов шығармалары тилинде келбетликтің стильлик хызметлери. -Тошкент: «Тафаккур қаноти», 2014.

РЕЗЮМЕ

Мақолада қарақалпақ халқ шоири И.Юсупов поэмаларидағы метонимияларнинг ўзига хос қўлланилиши, улардан шоирнинг мохирона фойдаланиши таҳлил этилган. Шунингдек, унинг асарларининг ҳозирги қарақалпақ адабий тилининг ривожланишидаги ўрни ўрганилган.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается своеобразие использования метонимии в поэмах каракалпакского народного поэта И.Юсупова, его мастерство в использовании метонимии. Изучается роль произведений поэта в развитии современного каракалпакского литературного языка.

SUMMARY

The article is devoted to the study of using metonymies in the poems of the great Karakalpak People's poet I. Yusupov, his skill in using metonymies. The author also studies the role of the poet's works in the development of the modern Karakalpak literary language.

ҚАРАҚАЛПАҚ ДӘСТАНЛАРЫНЫҢ ИЗЕРТЛЕНИҮ МӘСЕЛҒЛЕРИ

(«Юсуп-Ахмет» дәстаны мысалында)

У.Ж.Жаксымова – филология илимлериниң кандидаты
Муҳаммед ал-Хорезмий атындағы ТИТУ Нөкис филиалы

Таянч сўзлар: достон, фольклоршунослик, вариант, версия, миф.

Ключевые слова: эпос, фольклористика, вариант, версия, миф.

Key words: epos, folklore, variant, version, myth.

«Юсуп-Ахмет» дәстанындағы жоқары миллий халықлық идеялар оны ҳәзирги заман талаплары дәрежесинде илимий жақтан изертлеў зәрүрлигин келтирип шығарады. Дәстанның түркий тиллес халықлар фольклорында өзбек, түркмен, уйғыр, казак, қарақалпақ версиялары бар. Дәстанның түркмен версиясы ҳаққында академик А.Н.Самойлович өзиниң 1929-жылы Ленинградта бастырылып шығарылған «Түркмения» деген топламының биринши томында басылған «Очерки по истории туркменской литературы» атлы мийнетинде арнаўлы тоқтап, оның дәрелиў тарийхына ҳәм тилине кең талқылаў жасайды [13:146-167]. Бул версияны түркмен әдебиятшы-илимпазлары XVIII әсирде жасаған түркмен әдебиятының классиги Мағрупийдиң авторлығына киргизип, «Түркмен әдебияты тарийхы» ның II томында жазба әдебият дәретпеси ретинде талқылаған [14:163-171]. Қ.Мағрупийдиң дәреткен дәстаны Д.Каррыев басшылығында Б.Каррыев тәрәпинен 1943-жылы Ашхабатда «Юсуп-Ахмет» деген ат пенен басадан шығарылған.

«Юсуп-Ахмет» дәстанының уйғыр версиясы Алма-Атада «Жазыўшы» баспасында 1982-жылы уйғыр тилинде «Ғариб ва Саман» дәстаны менен бирликте жарыққа шыққан.

В.М.Жирмунский «Тюрский героический эпос» мийнетинде «Юсуп-Ахмет» дәстанының тәжик версиясы ҳаққында да сөз етип, дәстанның «Алпамыс» ҳәм «Гөрүглы» мотивлеринен пайдаланып дәретилгенлигине айрықша итибар береді [5:90-97].

В.М.Жирмунский ҳәм Х.Т.Зарифовлар «Узбекский народный героический эпос» атлы мийнетинде дәстанды өз алдына изертлеп, дәстанның пайда болыў тарийхы, ондағы қахарманлар ҳәм дәстанның қурылысы туўралы әҳмийетли пикирлерди ортаға салады [6:112-117].

«Юсуп-Ахмет» дәстанын изертлеўге қызыққан шет елли илимпазлардан Венгриялы илимпаз Г.Вамбери болды. Ол дәстанның Хорезм бақсылары атқаратуғын қол жазба нускаларының бирин Венгрияға алып кетип, дәстаннан үзиндилерди немис тилине аўдарма ислеиди. Бул аўдарманы 1867-жылы «Шағатай тили сабақлығы»на киргизеди. Бул жөнинде өзбек фольклористи И.Нурмурадов өзиниң «Ўзбек фольклори немис тилида» атлы монографиясында пикир билдиреди [12]. Г.Вамбери бул эпос оғуз эпосы болғаны менен онда көбирек қырғыз, казак ҳәм қарақалпақша сөзлердиң ушырасатуғынын және де қыпшақ тилиниң тәсири бар екенлигин айтады ҳәм дәстанды еки тилде толық түрде бастырып шығарады [3]. Көрнекли азербайжан илимпазы Х.Г.Корогли өзиниң «Огузский героический эпос» атлы мийнетинде «Юсуп-Ахмет» дәстанының сюжетлерин «Китаби деда Коркут» естелигиндеги «Бамси Байрак ва Бану Чечак» ҳаққындағы үшінши рәўияттағы ўақыяларға байланыстырады [9]. Илимпаз дәстанның тарийхий тийкарлары, идеялық ҳәм көркемлик өзгешеликлери туўралы бахалы пикирлер билдиреди.

«Юсуп-Ахмет» дәстанының өзбек версиясы бойынша кандидатлык диссертация көлеминде арнаўлы илимий изертлеўлер алып барған илимпаз Рахимбой Жуманиезов болды. Ол соңынан өзиниң «Донг қозонған достон» атлы арнаўлы монографиясын жарыққа шығарды. Монографияда

«Юсуп-Ахмет» дәстанының тарийхий негизлери, идеялық-көркемлик өзгешеликлери ҳаққында сөз етиледі [7].

Дәстанның қарақалпақ этно-фольклорлық орталығында пайда болыўы туўралы дәслепкилерден болып Н.Дәўқараев пикир билдирди [4:91].

Жергиликли илимпаз Х.Ҳамидов «Юсуп-Ахмет» дәстанының қарақалпақ версиясы туўралы мағлыўмат берип: «Бул дәстанның қарақалпақ версиясы вариантлар революциядан бурын Петербург университетиниң профессоры П.М.Мелиоранскийдиң шақирти И.А.Беляев тәрәпинен 1903-жылы Нөкисте жазып алынған, бул үзинди Ленинградтағы Салтыков-Щедрин атындағы мәмлекетлик китапханада сақланады» [16:104] -деп жазады ҳәм дәстанның бул нускасының XX әсирге шекемги қарақалпақ жазыўының үлкен естелиги екенлигин атап көрсеткен.

Белгили фольклорист алым Қ.Мақсетов өзиниң «Дәстанлар, жыраўлар, бақсылар» мийнетинде «Юсуп-Ахмет» дәстанының қарақалпақ бақсылары репертуарынан кең орын алғанлығын айта келип, дәстанның туўысқан халықлар әдебиятында изертлениў мәселесине тоқтап, «Юсуп-Ахмет»тиң өзбек версиясы менен қарақалпақ версиясының Әмет бақсы Тарийхов атқарған вариантын салыстырып, дәстан версияларының тилиндеги айырмашылықларға да итибар береді. Қ.Мақсетовтың бул мийнетинде «Юсуп-Ахмет» дәстанындағы қосықлардың халықтың түпкиликли атқаратуғын қосықларына айланып кеткенлиги ҳәм миллий қарақалпақ намаларына салып айтылатуғынлығы сөз етиледі [11:231-233].

Дәстанның өз алдына қарақалпақ версиясы болып қәлипlesiюнде халық китапларының роли күшли екенлиги ҳәм халық арасына китабий, қысса формаларында таралып, ол қарақалпақ бақсышылық өнеринде Ақымбет, Муўса мектеби ўәкиллериниң репертуарынан орын алған, дәстандағы қосықлар қарақалпақ миллий намаларына салып атқарылған. Дәстаннан халқымыздың миллийлигине тән көп ғана эстетикалық хызмет атқаратуғын этнографиялық дәреклері жетерли дәрежеде орын алғанлығын мысаллар менен дәлиллеймиз. Дәстанның негизги атқарыўшыларынан бири Әмет бақсы Тарийхов дәстандағы қосықларды халқымыздың «Сәўдигим», «Демир донлы», «Жети асырым», «Кенесли тон», «Хошадес», «Налыш», «Салтық», «Алақайыс», «Дағлары», «Дембермес», «Мухаллес», «Кемине», «Кептер», «Ираний», «Шарқыпәлек» ҳәм т.б. миллий намаларға салып атқарған.

«Юсуп-Ахмет» дәстанын Арзы мектебиниң белгили ўәкили Тилеўмурат бақсының баласы Генжебай бақсы айрықша кунт пенен атқарған. Генжебай бақсы өсип шыққан Арзы мектеби XIX әсирде пайда болса да XVI-XVIII әсирлерде жасап дәретіўшилик мийнет еткен. Жийен, Қалмурат, Шаңқөт, Жийемурат, Ешбай, Ниязымбет, Ақымбет ҳәм т.б. жыраў-бақсылардың мектеплериниң раўажланған дәретіўшилик даўамы болған [1:56].

Генжебай бақсының сүйип атқаратуғын қосықларының бири «Шарқыпәлек», «Юсуп-Ахмет»те Юсуп пенен Ахметтиң жети жыл бенделикте болып, зинданнан шығып келгенде, Ахметтиң яры Гүлхатийшаны зорлыққа ушыратып